augalijos poveikis, reljefas parko teritorijoje dalinai performuotas, kultūriniai sluoksniai kai kuriose vietose sunaikinti sovietiniu laikotarpiu ir kt. Nustatyta, kad numatomi rekonstruoti takai formuoti iš plytų skaldos ir statybinių griuvenų, o jų dangos storis siekė apie 20 cm. Takų plotis įvairiose parko vietose nevienodas. Surasta iki tol nežinomų kapinaičių vieta, mūrinio tvoros pamato liekanos, riedulių grindinio fragmentas. Ankstyviausi 2007 m. tyrimų metu aptikti radiniai datuojami XVI a.

The upper park at the Verkiai manor house

A field evaluation was conducted in the upper park at the Verkiai manor house in 2007. The main goal of the investigation, i.e. to establish the routes of the paths foreseen to be restored, only managed to be partially realised. This occurred due to objective reasons: the path paving did not survive everywhere, there was a visible effect from digging up the greenery, the relief of the park's grounds had been partially reshaped, the cultural layers had been destroyed in some places during Soviet times, etc. It was established that the paths foreseen to be restored had been created using brick and construction rubble and that the paving was up to about 20 cm thick. The width of the paths varied at different locations in the park. A small cemetery location that was unknown up until now, the remains of a brick fence foundation, and a fragment of stone paving were found. The earliest finds discovered during the 2007 evaluation were 16th-century structural and household ceramic sherds. In all, 154 m^2 was excavated in the upper park at the Verkiai manor house and about another 9 m^2 was surveyed.

Algirdas Juknevičius

Kėdainių dvarvietė

2007 m. buvusioje Kėdainių dvarvietėje, sklype J. Basanavičiaus g. 24, kasinėtas plotas prie Kultūros centro P prieigų. Jame numatyta statyti Kultūros centro priestatą. Kultūros centro teritorija suformuota ant dešiniųjų Nevėžio ir Smilgos upių aukštutinių terasų. Ji yra tarp Dvaro gatvės, esančios V, skersgatvio, einančio statmenai Dvaro gatvei P, Nevėžio terasos šlaito R ir Smilgos terasos šlaito Š.

Kultūros centro teritorija XVI–XIX a. priklausė Kėdainių dvarui. Dvaro teritorija suformuota maždaug 1535–1537 m. Tais metais dvaras, priklausęs Kėdainių savininkams Radviloms, iš kairiosios Nevėžio pusės buvo perkeltas į dešiniąją ir pastatytas ant aukštutinių Nevėžio ir Smilgos upių terasų.

Pirmasis šaltinis apie Kėdainių dvarą yra 1604 m. miesto inventoriaus sąrašas. Jame aprašyti dvaro pastatai: minimi seni, bet geros būklės mediniai pastatai, dengti malksnomis. Po kai kuriais pastatais buvo sumūryti rūsiai, o vienas kitas pastatas tikriausiai buvo fachverkinis, nes šaltinyje pavadintas „prūsišku mūru". Kur stovėjo dvaro pastatai, neaišku, jų vietos inventoriaus sąraše nenurodytos. Dvaro teritoriją nuo miesto juosė medinė tvora su mediniais vartais. Tvora ir vartai buvo dengti malksnomis.

XVII a. viduryje kunigaikštis Jonušas Radvila, norėdamas Kėdainius padaryti Biržų kunigaikštystės sostine, pradėjo statyti puošnius rezidencinius dvaro rūmus. Istoriniai šaltiniai liudija, kad iki 1655 m. kovo pradžios dvaro rūmai nebuvo iki galo užbaigti, o užbaigtųjų dalyje buvo įrengti prabangūs interjerai, kuriuos puošė paveikslai ir meno kūri-

niai. 1655–1658 m. neužbaigtus dvaro rūmus niokojo Jonušui Radvilai priešiškai nusiteikusių didikų kariuomenių daliniai. Nuniokotus rūmus 1664–1668 m. ėmėsi atstatyti Kėdainių savininkas Boguslavas Radvila. Ar jis juos atstatė, žinių nėra.

1704 m. birželio mėnesį dvaro rūmus ir ūkinius trobesius apiplėšė ir susprogdino švedų kariuomenės dalinys, vadovaujamas generolo Adamo Liudviko Levenhaupto. XIX a. viduryje dvaro teritorija tapo valstybės (Rusijos imperijos) nuosavybe. Detaliajame 1869 m. miesto plane ji pažymėta „privačia valda, konfiskuota valstybės nuosavybėn". XIX a. pabaigoje, pasak amžininkų, buvusioje dvaro teritorijoje stūkso rūmų griuvėsiai. Tuo laiku teritorijos P dalis atiteko stačiatikių cerkvei, o didesnė Š dalis buvo miesto nuosavybė.

Tarpukariu dvaro teritorija buvo perplanuota: P ir V teritorijos dalyse suformuoti miestiečių sklypai, o Š ir R dalys buvo miesto nuosavybė. Miestiečių sklypams suformuotoje teritorijoje buvo suplanuotos dabartinės Klevų ir Dvaro gatvės, ir skersgatvis statmenai Dvaro gatvei. Jis miestiečių sklypus skyrė nuo miesto savivaldybei priklausiusios teritorijos. Pastarosios R dalyje, prie Nevėžio terasos šlaito buvo pastatytas medinis miesto pradinės mokyklos pastatas, o prie jo 1940 m. sumūryta, bet neužbaigta modernios architektūros miesto pradinė mokykla. Ją 1944 m. susprogdino naciai. Susprogdintos mokyklos vietoje 1961 m. pastatytas dabartinis Kultūros centras, o prie jo suformuotas didelis sklypas J. Basanavičiaus g. 24.

Užstatomoje vietoje iškasta 10 įvairaus dydžio perkasų, ištirtas bendras 137 m^2 plotas. Tirtame plote aptiktas 16–44 cm storio kultūrinis sluoksnis: apatinis sluoksnio horizontas datuotas XVII a., o viršutinis – XX a. pirmąja puse.

Pirminį natūralų paviršių tiriamoje vietoje sudaro 14–20 cm storio rausvos spalvos aliuvinis priesmėlis su priemolio priemaiša. Jis atkastas 65 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus, kurio H_{abs} 43,54–43,64 m virš Baltijos jūros. Rausvas aliuvinis priesmėlis yra šaltinių, tekėjusių iš aukštesnių Nevėžio terasos vietų, sąnašos. Po aliuviniu priesmėliu slūgso kietai susluoksniuotas rausvos spalvos moreninis priemolis su kalkakmenio priemaiša. Abu sluoksniai yra Nevėžio aukštutinės terasos natūralių sluoksnių viršutiniai horizontai.

Kultūrinis sluoksnis atkastas tiriamo ploto V dalyje, 24–26 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Jį sudaro 16–44 cm storio sumintas juodžemis su akmenukais ir kietai sumintų akmenukų luobais. Sumintas juodžemis ir kietai sumintų akmenukų luobai yra negrįsto kiemo sluoksnis, kuriame nėra tarpsluoksnių, o radinių labai mažai. Apatinis kiemo sluoksnio horizontas susiformavo XVII a., viršutinis – XX a. pirmoje pusėje. Didesnėje iškasto ploto dalyje kultūrinis sluoksnis sunaikintas 1940 m., statant Kėdainių pradinės mokyklos pastatą: kasant pamatų duobę ir liejant betoninius pamatus. Statybų liekanų, ankstesnių nei XX a. pirmoji pusė, iškastame plote nėra.

Archeologinių kasinėjimų duomenys liudija, kad Kultūros centro teritorijos P dalyje XVII–XIX a. buvo dvarvietės kiemas, o XX a. pirmoje pusėje – pradinės mokyklos kiemas. Sprendžiant iš kasinėjimų ir istorinių šaltinių, Kėdainių dvaro rūmai ir dvaro ūkiniai pastatai stovėjo už dabartinės Kultūros centro teritorijos, labiau į P, už XX a. pirmoje pusėje statmenai Dvaro gatvei suplanuoto skersgatvio, kuris Kultūros centro teritoriją skiria nuo privačių sklypų. Privatūs sklypai dvaro rūmų vietoje suplanuoti ir užstatyti XX a. pirmoje pusėje.

The Kėdainiai manor site

In 2007 an area near the S entrance of the Cultural Centre was excavated on the plot at J. Basanavičiaus St. 24 on the former Kėdainiai manor site. The construction of a Cultural Centre annex is planned on the plot. 10 trenches of various sizes (a total area of 137 m^2) were excavated. A 16–44 cm thick cultural layer was discovered in the investigated area: the bottom layer horizon dates to the 17th century and the upper to the first half of the 20 century. During the 17th–19th centuries, the manor house's courtyard was in the S part of the Cultural Centre's grounds. The Kėdainiai manor site has been known since 1535–1537.

Rokas Kraniauskas

Plungės dvaro sodyba

Plungės miestelio Š dalyje, dešiniajame Babrungo upės krante esantys Oginskių giminės dvaras ir parkas (G213KP) išsidėstę 58 ha plote. Dabartiniai Plungės dvaro rūmai yra neorenesansinio stiliaus, statyti grafo Mykolo Mikalojaus Oginskio (1849–1902). Grafas senuosius rūmus ir parką pirko iš grafo Platono Zubovo 1873 m., iki 1879 m. užbaigė rūmų komplekso statybą ir sutvarkė parką. Nuo pastatymo dvaras kaip grafų rezidencija naudotas iki 1915 m., kai užklupus I Pasaulinio karo negandoms M. Oginskio žmona Marija Skuževska Oginskienė pasitraukė į Lenkiją. Istoriniu aspektu dvaras yra labai vėlyvas, datuojamas XIX a. pabaiga – XX a. pradžia. Matyt, dėl šios priežasties jis nesulaukė didesnio istorikų dėmesio, buvo taip užmirštas, kad rekonstruoti palyginti neseną praeitį prireikė archeologinių tyrimų.

2007 m. rugpjūčio mėnesį žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai Plungės dvaro sodybos (G213KP) teritorijoje buvo atliekami UAB „Lietuvos paminklai“ užsakymu, kaip kompleksinė Plungės dvaro sodybos ir parko pritaikymo turizmo reikmėms projekto dalis. Jų metu buvo lokalizuojami, identifikuojami ir datuojami neišlikę dvaro komplekso pastatai ir statiniai, išsiaiškinta jų esama būklė, pagrindinį dėmesį skiriant architektūriniams techniniams aspektams. Buvusio dvaro vandens malūno vietoje fiksuota inžinerinių komunikacijų trasoje atidengta kultūrinių sluoksnių stratigrafija. Taip pat ieškota spėjamos palaidojimo vietos parko teritorijoje.

Įgyvendinant šiuos tikslus buvo taikoma dvejopa metodika. Pirmajame tyrimų etape naudotas geofizinis žemės radaras. Šiuo prietaisu buvo bandoma lokalizuoti pastatų kontūrus ir nustatyti jų galimą planinę struktūrą. Ieškota magnetinių anomalijų, kurios galėtų būti interpretuotos kaip pastatų pamatai, pertvaros ar kiti grunto pokyčiai, kurių pakitimą lėmė žmogaus veikla. Geofiziniu metodu buvo žvalgyti šeši spėjamų pastatų plotai (bendras 1831 m^2 plotas). Antrajame tyrimų etape, vadovaujantis geofiziniais, istoriniais ir vizualiniais duomenimis, taikytas tradicinės archeologijos metodas – kasinėjimai archeologiniais šurfais ir perkasomis (ištirtas bendras 87 m^2 plotas).

Iš šešių žvalgytų spėjamų pastatų vietų lokalizuoti ir identifikuoti keturi dvaro komplekso pastatai.

„Fazaninė“, dar vadinama „Žvėrinčiumi“ – pastatas, skirtas dvaro parko faunai, lokalizuotas parko V dalyje, apie 100 m į PR nuo fazanų prižiūrėtojo namelio. Šioje vietoje vizualiai žemės paviršiuje pastebėti pastato pamatai – eile išdėstyti akmenys. Orientuojantis